

JULIA BURGERS-DROST

LIEFDES
BAND
DEEL 3

Een zonnestraal
doorbreekt de mist

Julia Burgers-Drost

*Een zonnestraal
doorbreekt de mist*

Liefdesband-trilogie deel 3

Z&K

Uitgeverij Zomer & Keuning

„Vandaag ben ik jarig. Vandaag word ik meerderjarig...” Irene van Berkhoven strekt haar jonge lichaam uit onder de lakens van haar comfortabel bed.

Het belooft een zeer bijzondere verjaardag te worden. Ze herinnert zich nog goed dat Raf, haar broer, de leeftijd van eenentwintig bereikte, mams had een feest georganiseerd dat klonk als een klok. Raf heeft veel vrienden en vriendinnen en allen waren welkom.

Irene is dol op haar stiefbroer. Voordat mams met pa was getrouwd, heeft ze zich over een joods jochie zonder familie ontfermd en hem als een eigen kind opgevoed. Aan niets is ooit te merken geweest dat Raf geen Van Berkhoven is, zoals zij, de tweeling en de jongste spruit, Millie.

Irene droomt weg, overpeinzend of haar feest net zulke herinneringen zal nalaten als destijds Rafs feest. En over nog geen jaar is het de beurt van de tweeling!

Morgen, zo heeft mams plechtig verklaard, wil ze ‘een gesprek’ hebben met haar, Irene. Waarover dat wel mag gaan is haar een raadsel. Ooit, toen mams meende haar te moeten voorlichten op seksueel gebied, ging dat ook zo plechtig. „Lieverd, hier heb ik een boekje waar eh... dingen in staan, die je misschien verbazen en zelfs schokken!”

Irene had het spel meegespeeld, ze wist ‘alles’ immers allang van haar vriendinnen en ook een vooruitstrevende schooljuf had het nodige verteld. „Meiskes, pas op dat jullie niet het slachtoffer worden van ’s mans lusten!”

Irene grinnikt er nog om.

Nee, over dat onderwerp zal het gesprek niet gaan. Misschien over haar toekomst? Ze heeft nooit een definitieve studiekeuze kunnen maken. Hoewel ze een goede leerlinge was, durfde ze zich toch niet in het studentenleven te storten, zoals Raf dat gedaan heeft. En de tweeling. Akkie is in de voetsporen van zijn broer gestapt. Rechten is het geworden. En Renee, die niet echt een studiehoofd heeft, houdt het op Frans. Ze moet keihard werken om de stof in zich op te nemen en ieder tentamen is een straf.

Irene zucht gelaten. Ze heeft zich altijd ‘het kind zonder talenten’ gevoeld. Wat kan ze eigenlijk wel? Het mensen naar de zin maken,

organiseren ook. En luisteren. Maar wat kun je met die eigenschappen in de maatschappij van vandaag?

Na haar hbs-tijd is ze een poosje in het buitenland geweest. Als au pair in diplomatengezinnen. Relaties van pa. Best een leuke tijd, vooral achteraf! Zwitserland, Engeland en heel even Frankrijk.

Toen werd grootmoeder ziek, oma Emilie, kortweg Omilie. Pa's stiefmoeder. Het duurde lang eer ze hersteld was en toen ze te kennen gaf op reis te willen met Irene als gezelschapsdame, aarzelde deze geen moment. Want Omilie weet als geen ander wat reizen is. Haar vaak moeilijke gedrag nam Irene graag voor lief.

Helaas is zelfs een verwende vrouw als Omilie ooit uitgereisd en groeide het verlangen huiswaarts te keren. Of Irene bij haar wilde intrekken? Daar bedankte Irene voor. Pa en mams hadden er alle begrip voor.

„Nu moet je eindelijk eens aan je eigen toekomst gaan denken, je kunt alsnog een studie oppakken. Dom ben je niet,” was hun argument.

Irene gruwet nog als ze daaraan terugdenkt. Tussen de jonge studentjes zeker, zo van de middelbare school. Nog vol idealen en zo groen als gras.

Pa zei: „Heden ten dage moet een vrouw zelfstandig zijn en niet afhankelijk van het inkomen van haar man!”

Haar moeder is ook zo vooruitstrevend en dat heeft mams van geen vreemde. Er wordt verteld dat haar moeder en grootmoeder ook hun tijd ver vooruit waren. Mams, Alet, is niet voor niets vernoemd naar de eerste vrouwelijke student! Moeders moeder stond hele dagen achter de toonbank om stoffen te verkopen. Een werkende vrouw dus.

Ach, mams... ze wenst voor haar dochter slechts één ding: haar gelukkig getrouwd zien. Wat mams niet weet en Irene op haar beurt nooit prijs zal geven, is dat niet één jongeman de vergelijking kan doorstaan met Raf. Raf, haar broer en toch ook weer niet.

Zo zijn ze wel opgevoed. Vijf kinderen van twee ouders. Raf is de spruit van een zijtak – dus familie. En met familie trouw je niet, je mag er niet eens aan denken. Helaas kun je dromen niet tegenhouden; ze overkomen je, als je diep in slaap bent. Geen Raf, maar ook geen melkmuiltjes. Dan liever alleen gebleven. Een verstandshuwelijk, daar denkt ze niet aan.

Met haar zusje Renee filosofeert ze al sinds hun puberteit over liefde en mannen... Renees vriendjes zijn in de loop der tijden ontelbaar

geworden. Zij, Irene, wil geen vriendje. Ze wil een man. Eén zoals pa, die na jaren huwelijk voor mams nog steeds de liefste is.

Irene zucht diep. Ze is zo akelig wakker en het is nog zo vroeg! Ergens zoemt een stofzuiger, dat is alles wat ze hoort.

Het personeel is altijd vroeg in de weer en het liefst zou ze naar beneden gaan, in de keuken gezellig een kopje thee drinken bij mevrouw Donker, de bejaarde huishoudster en bijna een familielid. Of, met de theekop in haar hand, door de stille tuin dwalen. De geuren opsnuiven.

Ze houdt van de nazomer, stilte voor de storm. De koestering van de zomer is nog voelbaar, maar het vroegvallend blad is onmiskenbaar het eerste teken dat de herfst niet ver weg meer is.

Opstaan zou het doorbreken van een traditie zijn en dat wil ze niet. Straks zal ze verrast worden: thee op bed. Ze wil mams niet teleurstellen. Lieve mams, wat zou ze toch op haar hart hebben? Morgen zal ze het weten.

Irene is niet de enige Van Berkhoven die klaar- en klaarwakker is.

Alet heeft slecht geslapen. Haar zorgen wisselen zich af. Net een wip-wap. Angst omdat Hartger duidelijk meer hartklachten heeft dan hij wil toegeven. Hup, dan zit Irene weer bovenaan op de wip-wap.

Zorgen om Irene, die ze morgen zoveel heeft te vertellen. Duizenden malen heeft ze de zinnen geformuleerd. Al jaren achtereen. Ze stond zo alleen met haar probleem. Aan wie moest ze raad vragen? Aan haar zus, Willemien? Die zou het wel geweten hebben, het ook anders hebben aangepakt. Niets gesprek na je eenentwintigste verjaardag. Gewoon, erover praten! En opeens was het te laat, vond Alet.

Ook met Hartger was het onderwerp Irene niet bespreekbaar. „Letje, mijn lief, wie had ze nu beter als moeder kunnen hebben dan jij? Waar maak je je toch druk om? Niemand heeft een betere jeugd gehad dan onze Irene!”

Ja-ja, dat valt niet te ontkennen. Maar of Irene er na morgen ook zo over denkt?

De naoorlogse jeugd is zo verwend. Vrijheid, vrede, welvaart. Nu, na al die jaren, heeft Alet spijt. Willemien heeft gelijk gehad. Ze had eerder de koe bij de horens moeten vatten. Toen Irene nog een kind was, afhankelijk van hen.

Misschien was haar angst om het meisje te beschadigen ongegrond. Ze heeft zelf zoveel moeten doormaken, zoals velen van haar leeftijd.

Gevolg: ze heeft haar kinderen teveel beschermd. Behalve Raf, die heeft vanaf dat hij heel klein was een eigen levensweg uitgestippeld. Maar hij noemt haar mams, ís ook als een oudste zoon.

Rafaël, een oorlogswees, kind van een familielid van haar omgekomen man. Een jood. Wat hield ze van hem! Sakke de Wolf. Meegevoerd en nooit weerom gekomen. Zijn donkerharige tweeling heeft hij nooit gezien. Akkie en Renee. Het zijn allen Van Berkhovens geworden, zo voelen ze zich ook. Spreken over de oorlog is taboe, dat weten ze.

Alet gooit de dekens van zich af. Te vroeg om naar beneden te gaan. Irene slaapt waarschijnlijk nog als een roosje. Nee, ze moet met het traditionele ontbijt nog maar wachten.

Ze werpt een blik op haar slapende man. Hartger, oorlogsvriend van Sakke. Ze kan op hem steunen, ze heeft hem zo lief. Alet schudt haar hoofd. Het is niet goed met hem. Wat als hij haar komt te ontvallen? Als ze voor de tweede maal iemand verliest met wie ze dacht oud te mogen worden? Alet merkt niet dat ze huilt. Oh, Irene, hoe moet ik het vertellen?

Eerst de sfeer schilderen zoals ze in dat laatste oorlogsjaar leefden. Angst, constante angst. Niet voor de toekomst, niet voor morgen. Maar voor het volgend moment, de onzekerheid. Ja, zo zal ze het moeten vertellen. Irene moet de sfeer proeven, ze zal de weggestopte foto's erbij halen. Normen en begrippen vervaagden. Overleven, dat was het motto.

Alet schuift geruisloos het gordijn opzij. Een lichte nevel sluiert over het park en op het gazon lijken konijnen een dans uit te voeren. Vrede... Irene is niet voor niets zo genoemd.

Ze balt haar vuisten. Ze kan het niet. Als ze aan Irenes heldere ogen denkt, de soms kritische blik daarin, verschrompelt ze innerlijk van angst. Bang voor je eigen kind, ja, dat kan. Eigen kind... dat is Irene voor haar geworden.

En wat als ze zich bedacht, niets vertelde? Een brief naliet die pas na haar overlijden geopend mocht worden? Alet werpt een blik op haar slapende man. Nee, daar zou Hartger het niet mee eens zijn.

Een brief, waarom niet?

Een brief die Irene mórgen mag lezen. Lezen en herlezen tot de werkelijkheid tot haar doordringt. Per slot van rekening heeft zij, Alet, alles voor Irenes bestwil gedaan. Is een moeder voor haar geweest en lang geen slechte.

Opvoeden is klaarmaken voor de volwassenheid, jezelf uiteindelijk

overbodig maken, zo, dat je kinderen geen verlengstukken van jezelf zijn. Ja, dat is haar gelukt. In geloof en liefde heeft ze het er, samen met Hartger, niet slecht van afgebracht.

Alet loopt zachtjes naar haar commode waar ze briefpapier en een pen in weet. Ze hoeft zich nergens voor te schamen. Ze is geen misdadigster. Het is allemaal zo gegaan omdat ze zielsveel van Irene houdt.

„Mijn liefste dochter,” schrijft Alet. Ze staart naar het papier, schudt haar hoofd. Fout. Nieuw vel. „Mijn lieve meisje.”

Moeizaam vindt Alet de woorden, leest en herleest. Schraapt en streept. Duidelijk een kladbrief. Vanavond zal ze hem keurig netjes overschrijven. Oh, wat lucht dit op!

Zorgvuldig vouwt ze het volgeschreven vel op. Dan spreidt ze er haar handen over uit. Met gesloten ogen mompelt ze: „Here Jezus, U kent mij mijn leven lang. Wilt U dit schrijven zegenen en Irene helpen te begrijpen dat ik alles uit liefde heb gedaan?” Een merkwaardig gevoel van rust neemt bezit van haar. De brief stopt ze weg in de zak van haar peignoir. Niet nodig dat iemand, die toevallig in haar kastje naar een blaadje of pen zoekt, dit vindt. Ze glimlacht om die dwaasheid. Want wie komt er ooit in haar spullen rommelen?

Toch maar zo laten. Ze hangt de peignoir aan de binnenkant van de kastdeur en loopt zachtjes naar de aangrenzende badkamer. Een lauwe douche zal haar goeddoen, de troubles wegspoelen. Als dat werkelijk eens kon! denkt ze als ze onder de stralen staat.

De handdoek is rul en groot. Sinds ze met Hartger is getrouwd wordt Alet omringd door comfort. Het wende snel, toch is er vaak tweestrijd waar zelfs Hartger niets van weet. Hij zou het niet begrijpen.

Enerzijds is ze mevrouw Van Berkhoven, echtgenote van een man uit een adellijk geslacht en succesvol projectontwikkelaar. Anderzijds is daar nog het meisje van voor de oorlog, Alet Klomp. Dochter van een tobvende middenstander.

Met zorg kiest Alet een jurk uit. Ze moet er vandaag ontspannen en aantrekkelijk uitzien. De móeder van de jarige – nog wel! Vanaf morgen zal Irene haar anders gaan zien, dat staat als een paal boven water.

„Letje, wat zie je er lief uit, kom eens bij me!”

Alet schrikt. „Ik hoopte zo dat je nog wat langer zou slapen.”

Hartger trekt zijn vrouw naar zich toe. Hij is nog warm van de slaap, zijn haar zit verward. „Oh, Hartger!” Alet laat zich koesteren, als was het de eerste keer dat ze elkaar omarmen. „Je ruikt naar slaap!” mom-

pelt ze, geleund met haar wang tegen zijn ruwe wang. En dan, als herinnert ze zich opeens iets: „Hoe gaat het met je, Hartger, niet benauwd of zo geweest vannacht? Ben je nog moe?”

„Hoe kan ik me veroorloven op een dag als deze moe te zijn? Kom, ik wil je feliciteren met onze Irene. Ze is meerderjarig; wat gaat de tijd snel!”

Alet maakt zich los van Hartger. „Veel te snel, denk ik vaak. Soms ben ik zo bang, Hartger...”

Hartger heft een vinger op, bijna bezwerend zegt hij: „Een mens lijdt dikwijls 't meest... Enzovoorts!”

Alet schiet in de lach. „Nu ben je net onze trouwe mevrouw Donker, die heeft een wijs gedichtje voor iedereen en elk probleem!”

Hartger laat zich weer achterover zakken. „Ga jij nu maar gauw naar Irene, ze wacht vast allang op de thee met cadeau!”

Een tikje op Irenes deur. „Er is er één jarig hoera... hoera!”

Irene wurmt zich omhoog. Wat zou ze dit allemaal missen als ze studeerde! Tot op heden heeft ze altijd haar verjaardag in de huiselijke kring kunnen vieren.

Alette van Berkhoven kust haar oudste dochter. „Lieverd, ik wens je een gelukkig nieuw levensjaar, gezondheid, tevredenheid en Gods zegen!”

Irene zegt in gedachten de vaste wens mee op. Mams meent het. Zegt nooit dingen waar ze niet achter staat.

Terwijl Irene het pakje lospeutert, vraagt Alette: „En... zin in je feest? Toch niet vergeten morgen de ochtend voor mij te reserveren?”

Irene schudt van nee. „Hoe zou ik kunnen, mams, je deed zo plechtig!” Dan slaakt ze een kreet want het gouden horloge dat uit de verpakking tevoorschijn komt is dat wel waard. „Oei, te gek, wat een beeldje! Ik ben er erg blij mee! Kom, dan krijg je een pakkerd!”

Alet glimlacht. Het is zo gemakkelijk een cadeau te geven als er niet op geld gelet hoeft te worden. Zelden of nooit spreekt ze met haar kinderen over vroeger, toen ze thuis achter de toonbank stond. Dankbaar moest zijn voor een nieuwe jurk, meestal door haar grootmoeder gemaakt. En dat was nog vóór de tweede wereldoorlog die hun leven zo overhoop heeft gegooid. Tot de dag van vandaag zijn er de herinneringen, de naweeën – ook al spreekt de regering van hoogconjunctuur.

„Pa en ik hebben het samen uitgezocht. Ik wist wel dat jij deze mooi zou vinden, Irene.”

Irene drinkt de geurige thee, knabbelt van haar beschuit en kan geen oog van het nieuwe sieraad afhouden.

„Mam, kun je nu niet even zeggen wat je morgen op je lijst hebt staan?” vist Irene.

Alet wordt rood. „Zo gemakkelijk is het onderwerp niet wat ik met je wil bespreken. Denk er nu maar niet aan. Morgen... Vandaag is het feest!”

Later staat Irene voor de spiegel. Feest. Toch een feest met een schaduw. Want ‘het gesprek’ zit haar goed dwars! Misschien willen haar ouders dat ze een beslissing neemt over haar toekomst.

Het is ook te gek zoals ze nu leeft, als een juffrouw uit de vorige eeuw. Hier en daar troost brengen, een ‘pannetje soep’. Liefdadigheidswerk, dat ligt haar wel. En als er de noodzaak was, zou ze best werk in die richting kunnen zoeken. Maar een Van Berkhoven doet zoiets niet, volgens Omilie.

Nu teert ze op de zak van haar ouders, zo drukt haar jongste zus het uit. Emilie – Millie in de wandeling – kan scherpe dingen zeggen. Zelf wil ze zorgen vóór haar twintigste getrouwd te zijn met een ‘man met een positie’ of carrière maken in een beroep. Het liefst zou ze de mannen passeren bij het promotie maken.

Irene houdt een blauw jurkje voor haar lichaam, kijkt kritisch in de spiegel. Blauw staat haar, ze heeft hetzelfde krulhaar als mams en haar zus. Blond, een blanke huid met rozige wangen.

Ze ziet hoe ze haar voorhoofd rimpelt. Vervelende Millie met haar opmerkingen. Teren op de zak van je ouders, zo ordinair als dat klonk! Je kunt er toch niets aan doen als je uit een welgesteld milieu komt? Enfin, vandaag maar niet aan denken. Ze is geen streber, zoals Millie. „Je bent mooi!” zegt ze tegen de jurk. De soepele stof glijdt over haar hoofd en valt sierlijk langs haar ranke lichaam. Volwassen is ze nu in de ogen van de wereld. Mag ze stemmen, telt ze mee.

Een gouden kettinkje, een bijpassende ring en het nieuwe horloge maken het geheel af. Nog maar geen hoge hakken, beslist Irene. Een paar vlotte flatjes kan ook wel.

In de gang botst ze tegen haar vader op. „Pa... bedankt voor het mooie cadeau! Kom hier dan krijg je een pakkerd!”

Hartger van Berkhoven ondergaat de onstuimige behandeling. „Je

zou niet zeggen dat je al zo'n eh... grote meid was. De kerel die jou trouwt krijgt het maar goed!"

Gearmd lopen ze de trap af. „Waarom ben je zo laat vandaag, pa? Verslapen?" Irene kijkt opzij. Pa ziet bleek de laatste tijd. Alsof hij chronisch moe is.

„Lang met je moeder gepraat. Als die eenmaal op dreef is... ólilà!" pleziert hij. Ze lachen samen. Ons kent ons.

Ontbijten met z'n vieren. De ouders, Irene en de jongste, Millie, die als verjaarscadeau een sierlijk tasje heeft uitgezocht. Bloemen op tafel, warme broodjes en verse thee.

Af en toe gluurt Irene naar haar moeder. Er is iets dat mams dwarszit. Of ze met pa gesproken heeft, tot diep in de nacht, over datgene waarover ze morgen met haar, Irene, wil praten? Hinderlijk, zo'n storende gedachte.

„Ik weet nu al precies hoe ik mijn feest wil hebben!" zucht Millie verlangend. „Verfijnd, niet zo'n massaal gedoe als destijds met Raf. Enne... een apart sfeertje. Franse stijl, bijvoorbeeld!"

„Goed dat we het tijdig weten!" plaagt haar vader. „Dan kan ik mijn Frans bijspijkeren."

„Bovendien duurt dat nog jaren!" zegt mams op besliste toon. „Zie jij nu eerst maar dat je je diploma haalt. En vergeet niet te genieten van je jeugd, die is zo voorbij!"

Millie legt haar hoofd even kinderlijk tegen haar moeders schouder. „Ik ben zo blij dat jij geen preekmoeder bent! Eén die altijd over vroeger praat, toen iedereen het zo moeilijk had, de mensen arm waren, er oorlog uitbrak... honger en dood... verderf..." Millie slaat op hol, strekt in een theatraal gebaar, dat op het toneel niet misstaan zou hebben, een arm omhoog. „Onze generatie kan zich nu eenmaal niet verplaatsen in zulk een milieu!"

„En jij al helemaal niet!" zegt Irene scherp. Millie is hoogmoedig, net als Omilie naar wie ze heet. Ze gaat prat op afkomst en adellijke titels. Wel, die laten háár koud. Ze voegt er nog aan toe: „Ik wilde wel dat mams vaker over vroeger sprak. Vergeet niet, Millie, dat er veel mensen zijn die met een brok onverwerkt verleden zitten en praten helpt."

„De sociaal werkster spreekt! Mens, je kunt de sloppenwijken wel ingaan..." spot Millie.

„Wie wil het laatste croissantje?" Op die manier tracht Hartger het gesprek in andere banen te leiden.

Millie vliegt op. „Excuse... Ik moet rennen. Of kan ik met jou meerijden, pappie?”

Hartger knikt kort. Ook hij staat op. Kust zijn vrouw met een tederheid waar menig vriendin van Alette jaloers op is. Irene krijgt een aai over haar bol. „Tot vanavond, meisjes, sterkte met de voorbereidingen!”

Irene besmeert het laatste croissantje, snijdt het in tweeën en schuift de ene helft op haar moeders bordje. „Mams... zullen we nu een uurtje vrijmaken om te praten? Dan hoeft het morgen niet meer. Er is toch een spreekwoord: wacht niet tot morgen als je het vandaag kunt doen...”

Alette verkrumelt haar brood. „Of gisteren... dat kan ook nog.” Dan, zeer beslist: „Morgen is onze afspraak, daar houden we ons aan, liefje. Vandaag is het feest, weet je wel?” Alette neemt een hap, kijkt met schijnbare rust en zekerheid Irene aan. „Voor vandaag is ons rooster overvol! Enne... vergeet niet te genieten van ieder uur!”

En dat doet ze, Irene van Berkhoven. Ze geniet van de onverdeelde aandacht, de geschenken en wat dies meer zij.

Hoogtepunt is het bezoek van de oudste broer, Raf. „Dacht je dat ik de verjaardag van mijn lievelingszus zou vergeten? Ik heb zelfs een cadeautje voor je meegebracht. Welkom in de wereld van de volwassenen!”

Een gouden schakelketting; het moet een hele hap zijn geweest uit zijn toelage toen hij die kocht, weet Irene met zekerheid. Het horloge van haar ouders zinkt er bij in het niet, omdat het van Raf komt. Niet vanwege de waarde. Al had hij het in een bazar gekocht, het zou haar niet minder dierbaar zijn.

Renee, de vrouwelijke helft van de tweeling, wijkt geen moment van Irene's zijde. „Ik mis je zo, Ireen. Nu je niet meer naar het buitenland gaat, kun je dan niet in Utrecht komen wonen? Ik heb zo'n leuke vriendenkring opgebouwd, heus niet allemaal studenten. En niet van die lui met bloemen in hun haar en bepaalde ideeën, je weet wel wat ik bedoel. Toe...”

Maar Irene zou niet weten wat ze in de stad moest doen. „Ik zou een baantje kunnen zoeken...” aarzelt ze.

„Denk erover na... zo goed als wij het samen altijd hebben kunnen vinden, zo tref ik het bij niemand!”

Zusjes: elkaars tegenpolen wat uiterlijk betreft. Zo blond als Irene is,

zo donker is Renee. De één lijkt op Alet, de ander op de vader. Eigenlijk is de jongste, Millie, het enige kind van beide ouders.

„Toe, Irene, denk erover na. Wij samen in mijn flatje! Als je het niet doet, moet ik iemand anders vragen. Het is egoïstisch om in deze tijd zoveel ruimte voor jezelf in beslag te nemen. Mijn huisgenootje heeft de brui aan haar studie gegeven. Ze studeerde medicijnen... bij elke kwaal die ze tijdens haar studie tegenkwam dacht ze er zelf aan te lijden. Of... het zou in de toekomst ‘kunnen gaan gebeuren’! Enfin, vanaf volgende maand zit ik moederziel alleen aan het ‘grachie’.”

Heel verleidelijk, vindt Irene opeens het idee. „Wie weet. Op dit moment kan ik niet normaal denken.”

De gasten blijven lang plakken. Er is zoveel te snoepen en te drinken, de sfeer is heel bijzonder. Op die manier wordt het steeds later.

Hartger laat champagne aanrukken. „Een welgemeende toast op mijn dochter Irene!” Applaus, gelach. Muziek; het bandje slooft zich uit, lijkt een nieuwe impuls te hebben gekregen. De antieke klokken in huis slaan twee uur, dan pas druppelen er enkele feestvierders huiswaarts.

„Morgen uitslapen. Daar is de zaterdag voor!” roept een vriendin van Irene. Morgen – morgen? Het is al morgen. En in de loop daarvan heeft Irene een afspraak met haar moeder. Ze is nu te opgewonden en – vreemd genoeg – ook te moe om daarover na te denken. Moe, maar ze kan niet slapen. Ze koestert de ketting die ze van Raf heeft gekregen. Raf had wel erg veel belangstelling voor één van haar kennisjes. Als hij toch trouwt met een meisje dat haar niet ligt... niet aan denken!

Net als Irene de slaap over zich heen voelt komen, hoort ze een ijsselijke gil op de gang.

„Hartger! Oh, Hartger!”

Ze vliegt overeind, is als eerste op de brede overloop. Daar ligt haar vader in een vreemde houding. Lijkbleek is haar moeder, die in een verkrampte houding over haar man staat gebogen. „Hij is dood...” fluistert ze met intuïtieve zekerheid.

„Pappa...” Irene voelt een afschuw door haar lijf trekken. Dood? Dood! Overleden. Gestorven. Eufemismen! Haar vader is dood!

Dan is daar Raf, de tweeling en Millie. In een kring staan ze verdwaasd, als speelden ze een filmrol, om de man heen die tot even tevoren de spil van hun huishouden, hun gezin was. Samen met Alet.

Raf bukt zich, voelt de halsslagader. „Hoe is dit gebeurd, mam?”

Alet hakkelt dat Hartger even naar de badkamer wilde. „Wat drinken, hij was niet lekker. En omdat het zo lang duurde ging ik kijken...”

„Ik zal de dokter bellen!” zegt Raf schor.

Irene slaat haar armen om haar moeder heen, samen zitten ze op de grond naast hun man en vader. Millie huult met gierende uithalen, zij wordt omarmd door de tweeling, Akkie en Renee.

„Hij komt eraan,” zegt Raf op een bedrieglijk kalme wijze. Hij trekt Alet omhoog. „Kom, komen jullie allemaal mee dan wachten we beneden op de dokter. Ik leg een deken over vader heen.”

De huisarts, vriend van Hartger, treft een dodelijk bedroefd groepje mensen aan. Hij kust Alet, houdt haar even tegen zich. „Meisje toch, dat dit jou moet overkomen!” Hij kan niet anders dan de dood constateren. „Hartstilstand. Als ik eerlijk mag zijn: Hartger heeft menige kwaal overwonnen. Hij was vaker niet in orde dan wenselijk was en kon dat meesterlijk verbergen. Maar dit... dit verrast mij ook.”

„Ik wil hem thuis houden, zolang het kan. Niet naar zo’n steriel... steriel opbaarcentrum!” snikt Alet.

„Het gebeurt zoals jij dat wilt. Ik zal maatregelen nemen. En ik zal het ook aan zijn familie vertellen. De meesten zitten in het buitenland, is het niet?”

Alette knikt. Twee ongehuwde zussen en een getrouwde broer heeft Hartger. Alleen de broer is in Nederland woonachtig. De laatste jaren zijn ze uit elkaar gegroeid. Natuurlijk zullen ze, net als zij, ziels- en zielsbedroefd zijn. Hun broer, het is en blijft hun broer. De eerste die ‘gaat’, zoals velen dat noemen. Zelf heeft ze opeens behoefte aan eigen familie, haar zus, Willemien. Zodra de ochtend gloort, belt ze Willemien. Die zal komen, samen met haar man Karel.

„Het is ook zo erg voor Omilie!” jammert Millie. Alet knikt. Omilie, een moeilijke vrouw, die van meet af aan heeft getracht tussen haar en Hartger te stoken. Het is niet gelukt. Wel heeft ze op haar eigen thuisfront een medestander in de persoon van Millie, die dweept met Omilie en duidelijk profiteert van de privileges. Zij is het enige kleinkind waar ze een bloedband mee heeft, dat wordt meer dan eens benadrukt.

Irene neemt de wijk naar de keuken en zet een pot thee – mams wil altijd thee als ze van streek is. „In de oorlog was er geen thee!” Zulke opmerkingen maakt ze af en toe wél over de jaren veertig-vijfenveertig.

Raf komt haar gezelschap houden. Irene ziet dat hij heeft gehuild.

„Raf...” Ze kruipt tegen zijn kamerjas, stopt haar gezicht in de rulle badstof. „Hoe moet alles nu verder?”

Raf legt zijn wang op Irenes blonde krulhaar. „Ik weet het ook allemaal niet, Ireentje.”

Even zien ze elkaar aan. Irene legt een hand op Rafs ene wang. „Je baard groeit alweer. Zo zie ik je nooit...”

Rafs donkere ogen lopen opnieuw vol tranen. „Het is zo onbegrijpelijk, Irene. Dood... Pa is – was zo’n fideel mens. Hij hield van mama en haar vier ‘bijeengeraapte’ kinderen, zo noemde Omilie ons vaak. Dat zul jij wel niet weten. Ik, een jodenkind, jullie drie ma’s eigen. En toch vormden we altijd een eenheid waar menig gezin een voorbeeld aan kon nemen. En nu... nu is het stuk. Pa is dood... maar zo mogen we niet praten, Irene. Pa is ons voorgegaan. Hij is daar waar ons aller bestemming ligt. Bij de Heer!”

Irene huivert. „Maar ik wil leven, Raf! En ik wil dat pappa ook nog leefde! Het is zo wreed... hoe kan God dat toch allemaal bedoeld hebben?”

Meerderjarig? Heel jong en kwetsbaar voelt Irene zich. Raf streelt haar krullen. „Kom, dat is voor nu geen onderwerp. Wij tweetjes moeten sterk zijn. Mams heeft ons nodig, jij en ik staan het dichtst bij haar. Kom, laat mij dat zware theeblad maar dragen!”

Een zwijgend gezelschap zit in de kamer waar het enkele uren terug nog feest was. Hier en daar is een vergeten asbak, staan er nog glazen met restjes verschaalde wijn. De arts vult papieren in, terwijl Alet toekijkt. Akkie en Renee hebben zich een glas sterke drank ingeschonken, maar Alet is dankbaar voor de thee. „Oh, Ireentje... Het kan toch niet waar zijn?”

Maar het is wel waar. De uren verstrijken traag. De arts heeft samen met Raf Hartger naar een kleine zijkamer gedragen, daar zal hij opgebaard worden. Zo wil Alette het. Daar mag iedereen die hem heeft gekend, afscheid komen nemen. Hartger, de man die haar leven destijds weer op de rails heeft gezet. Ze heeft zoveel van hem gehouden. Bijna – bijna het allermeest en ze heeft hem gegeven wat hij verlangde. Haar professor. Zo noemde ze hem nog voor hun huwelijk. Om verschillende redenen. Al die dingen had ze Irene willen vertellen. Haar deelgenoot maken van de tijd van toen, begrip vragen ook.

Maar het is nog niet te laat. Voor openheid is het nooit te laat! Alleen de dood kan daarin verhindering brengen.

Het worden emotionele dagen. Als een roes gaan ze voorbij. Het gaat de familie te snel.

Zo vaak ze kan zit Alet naast haar opgebaarde echtgenoot. Ze vergeet tijd en plaats. Pas als haar zus Willemien arriveert, lijkt ze tot bewustzijn te komen. Willemien Reintjes, een Irene-van-later, noemt Raf haar meer dan eens.

Irene voelt zich met tante Willemien ook meer verbonden dan met de zussen van haar vader. Willemien is een stukje mams, zei ze vroeger als klein kind vaak. Dit tot vreugde van de volwassenen. „De band des bloeds verloochent zich nooit!” zei Willemien dan plechtig.

„Lieve mensen, wat ontzettend voor ons allemaal. Kom hier, Alet, laat me je vasthouden!” En eindelijk kan Alette van Berkhoven haar tranen de vrije loop laten. Willemien weet als geen ander te troosten, te bemoedigen. Ook haar man, Karel, is een steun voor het ontredderde gezin.

„Wij blijven tot na de begrafenis. Onze kinderen zijn bij mijn ouders, dat is allemaal geregeld.”

Karel Reintjes is na zijn studie medicijnen psychologie gaan doen en heeft nu een kliniek waar uitzonderlijk goede resultaten worden bereikt op bepaalde terreinen.

Irene heeft zich nooit verdiept in dat wat oom Karel als zijn levenswerk ziet. Het heeft iets te maken met oorlogssyndromen. Een bepaalde generatie schijnt daarmee te kampen. Haar eigen leventje staat zo ver af van dat soort complexe zaken.

Ze is dankbaar dat tante Willemien er is om haar moeder bij te staan. Volgens mams zijn er perioden dat zij, Alet, heel dicht bij haar zus staat. De perioden worden afgewisseld met tijden van een zekere afstandelijkheid.

Zo verlopen de trieste dagen die naar het onvermijdelijke voeren: de begrafenis van Hartger van Berkhoven. Tot Alets verdriet is het een publiekelijke aangelegenheid. Hartger, zakenman, nakomeling van een bekend geslacht, had oneindig veel relaties en allen willen acte de présence geven.

„Nooit draag ik meer iets anders dan zwart!” verkondigt Alet vurig als ze klaarstaan om te vertrekken. „Dit als teken van eindeloze rouw!”

Irene schuift een hand onder haar moeders arm. „Mam, dat zou pa niet gewild hebben. De rouw zit bovendien in je hart!”

Als het gezelschap in de gereedstaande wagens stapt, komt er met

grote vaart een taxi het terrein oprijden. „Wie hebben we daar...” zucht Alet. Hopelijk niet weer een lastige verslaggever! „Beppie, kijk toch, Willemien, het is Beppie!”

Irene zucht diep, stoot Renee aan. „Da’s dat mens uit Australië. Een tante of zoiets van mams. Ik weet alleen nog dat ze ontzettend kon kwebbelen. Herinner jij je haar? Haar man heeft een hand eraf, oorlogsdrama. Een leuke zoon hadden ze toen wel bij zich!”

Tante Beppie. Tranen stromen gul over Beps wangen terwijl ze de familie omarmt. „Ik moest komen, lieve Alet. En ik ben net op tijd. En ik blijf om je door de eerste dagen heen te helpen, als het moet wéken!”

Irene knijpt Renee in een arm. „Niet aan denken...”

„Ze bedoelt het goed. En wij, we moeten allemaal weer weg, behalve jij. Millie is bij Omilie ingetrokken, die twee troosten elkaar. Akkie en ik gaan vanavond nog, Akkie heeft overmorgen een tentamen. Tja... En Raf zal ook wel niet lang blijven. Dus is tante Bep welkom!”

De tocht naar het intieme dorpskerkje is een martelgang. De preek van de dominee, een goede bekende van de familie, is persoonlijk.

„Wij vergeten het zo graag. We vergeten dat we géén wereldburgers zijn maar dat onze bestemming elders ligt. Een hoger plan, zo heeft onze Schepper dat gewild. En wij, we staan zo zelden stil bij dat heilsfeit. We maken ons druk om de verre naaste, doen aan ontwikkelingshulp. Allemaal goede zaken, daar niet van. Maar hoe staat het met óns? Hebben wij ook geen ontwikkelingshulp nodig, leiding van Hem? Ja, als er begraven wordt, is er de confrontatie. We schrikken, we schrikken van de dood. Onze geliefde, man, vader, vriend, zoon of broer is dood.

We zien het verkeerd, gemeente! Hij is ons voorgegaan. Hij is daar waar de Vader hem wil hebben. En wij, wij moeten door. Verder leven. Troost? Jazeker! De enige troost is het besef dat wij allen die geloven een toekomst wacht. Hier groeien onze wortels, maar laat ze niet vastschieten! Eens is het voor een ieder van ons tijd om geoogst te worden. Rijp voor het Vaderhuis.”

Na die woorden zwijgt de dominee even, zelf geëmotioneerd. „Hartger, wat zullen we je missen!”

Alet is dankbaar voor het sluiertje dat voor haar gezicht hangt. In het zwart en gesluierd, zo wil ze nu door het leven.

Buiten gekomen is het fraaie nazomerweer in schrille tegenstelling met de gevoelens van de groep kerkhofgangers. Een in het zwart gekle-

de heer houdt fotografen op afstand. Geen woordvoerders aan het graf, dat wilde Alet niet. Ze wist zeker, al van tevoren, dat ze dat niet kon volhouden.

Korte tijd later fluistert Irene in haar oor: „Het is voorbij, mams, nu kunnen we naar huis om te huilen...”

Een enkeling wil nog condoleren, alhoewel daar van tevoren gelegenheid voor was gegeven.

Tante Beppie maait Irene zo ongeveer opzij, neemt haar plaats in. Gelaten sloft Irene achter hen aan. „Kom op, kleine zus, hoofd omhoog, het hart naar boven, hier beneden is het niet!”

Raf legt een arm om Irenes taille. Zijn donkere ogen kijken haar bezorgd aan. „Kun je het baas, Irene, straks als wij weer weg zijn?”

Irene haalt hulpeloos haar schouders op. „Kom je het weekend thuis, Raf?”

„Als ik mijn boeken mee mag nemen!”

Thuisgekomen neemt tante Beppie het heft in handen. Ze dirigeert het personeel, neemt de telefoon aan en houdt ondertussen haar nicht Alet in de gaten. Het is een dag die in aller geheugen wordt gegrift. Niemand kan er 's avonds toe komen naar bed te gaan, men zoekt troost bij elkaar.

„Het is zo leeg zonder hem...” klaagt Alet. Ze ziet ertegen op om naar boven te gaan, alleen naar de ruime slaapkamer waar Hartger nog zo aanwezig lijkt.

„Ik breng je naar boven!” beslist Irene.

Opnieuw is daar tante Beppie. „Dat kan ik beter doen, kind. Kom, Alet, we nemen een borrel mee naar boven. Of heb je slaappillen?”

Irene wacht, huiverend van emotie, in haar bed tot het stil wordt in huis en als ze niet één voetstap meer gewaarwordt, sluipt ze naar de kamer van haar moeder. „Hier ben ik, mamsie. Ik kom bij je liggen, goed?”

Samen huilen ze één kussen nat. „Ik ben zo blij dat jij er bent, Irene. En dat je geen plannen hebt om weg te gaan. Zul je het eerlijk zeggen als je het gevoel hebt dat ik misbruik van je maak?”

Irene neemt Alets hand vast in de hare. „Dat zul je nooit doen, lieve mam.”

Alet valt, uitgeput als ze is, het eerst in slaap. Irene ligt muisstil naast haar, bang om haar moeder te wekken. Of mams nog terug zal komen

op ‘het gesprek’? Of is dat nu niet meer van belang? Zij kan wachten. Niets is meer echt van belang, tobt ze. De dood van haar vader overschaduwde alles en dat zal heel lang zo blijven.

Voor sommigen een leven lang.

2

Het gaat niet goed met Alet. Ze kan het leven zonder Hartger niet aan. Beppie weet wel hoe dat komt, meent ze. „Alet heeft voor de tweede keer een echtgenoot verloren. Nu komt alles van toen weer boven. Wie wel raad met die problemen weet?”

Irene probeert zich te concentreren op wat tante Beppie zegt. Ze loopt met een gietertje langs de planten. Mama’s werk, dat nu blijft liggen. „Die is al niet meer te redden...” Irene duwt een treurende cycloam in tante Beppies handen.

„Je luistert niet, Irene! Ik heb het over Alet. Ze moet een poosje naar Willemien en Karel, per slot van rekening werkt Karel met dat soort problemen. Oorlogssyndromen.”

„Mams heeft geen oorlogsprobleem!” zegt Irene fel en geeft van de weeromstuit een cactus teveel water. „En ze heeft ons!”

Alsof het zo zijn moet komt op dat moment Willemien aanrijden. Beppie slaakt een kreet. „Zie je wel, het moet gewoon gaan zoals ik voorstelde!”

Irene zag liever dat tante Beppie vertrok. Liever tante Beppie dan mams! „Je hebt haar zeker gebeld, of niet?” Beppie probeert de verontwaardiging zelf te zijn.

Willemien begroet hen kort, zegt naar boven te gaan. „Alet is zeker nog niet uit bed geweest vandaag?”

Irene laat de planten voor wat ze zijn. Ze ploft in een stoel. „Alsof er een bom is ingeslagen, tante Beppie. Een krater... overal brokken. Ach... pa, we missen hem zo!”

„Huil maar es lekker!” stimuleert tante Beppie goedig op een toon alsof ze een schaal koekjes voor houdt.

Niet lang daarna horen ze Willemiens stem in de gang. „Kop op, lieverd, we slepen je erdoor voorzover dat mogelijk is. Verdriet dat niet over zal gaan, kan wel wennen.”

Alet, volledig gekleed, strompelt meer dan ze loopt de kamer in.